

**KUM BOYAMA SANATININ RENK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ****Dilara Burcu AKÇINAR**

Öğretmen, Meb, Malatya, TÜRKİYE. ORCID: 0000-0002-2801-6544

**Tuncay TİMUR**

Öğretmen, Meb, Malatya, TÜRKİYE. ORCID:0000-0002-7771-9203

**Ayfer KOYUNOĞLU**

Öğretmen, Meb, Malatya, TÜRKİYE. ORCID: 0000-0002-0974-4183

**Gökhan ILGAR**

Öğretmen, Meb, Malatya, TÜRKİYE. ORCID: 0000-0002-4077-8752

**Emine TİMUR**

Öğretmen, Meb, Malatya, TÜRKİYE ORCID: 0000-0003-3436-3937

**Hatice UYGUN**

Öğretmen, Meb, Malatya, TÜRKİYE ORCID: 0000-0002-5080-757X

**ÖZET**

73

Birey hayata başlama evresinde dünyayı renkli bir yer olarak karşılar. Görme yetisinin sunduğu sistem her nesnenin bir rengi olduğu algısını beyne iletmektedir. Bu görme ve algılama yetisi günlük yaşamında hatta rüya safhasında bile renk mevcuttur. Bilimsel çalışmalar yeryüzünde 2,3 milyon ayırt edilebilir rengin olduğu konusunda çalışmaları sunmaktadır. Renklerin bu rakamlardan daha fazla olası kombinasyonlarının olduğunu bu çalışmalarda yer almaktadır. Renk konusu hayatımızın her alanında etkinliğini göstermekle kalmıyor giydiğimiz kıyafetten kullandığımız araçların tercih edilmesine kadar dışsal nesnelerden başlayan renk kavramı duygularımıza ve estetik yargılarımızın anlamsal ifadeleri oluyor. Rengin beyinin renk uyaranları yani renk fizyolojisi ve sinir bilimi konusu ise bilimsel sahada uzun zamandır çalışmalarını sürdürmektedir.

Sanat bağlamında da renk konusu temel teşkil etmektedir. Sanatçının eserinde renk olgusunu ve eserdeki oluşturacağı anlamsallık boyutunun çok ötesinde bir algı metaforu olduğu günümüzde yadsınamaz bir gerçektir. Eserdeki renk kavramının sadece estetik değerler düzleminde ele alınamayacağı ve rengin birçok yönü üzerinde önemli sayıda bilimsel araştırma yapılmıştır. Kum boyama sanatı bağlamında da renk konusu oldukça önem arz etmektedir.

Bu konuda çok sayıda örnek verile bilmektedir. Kum boyama sanatında da iki boyutlu düzlemde yapılan eserde renk uygulamalarında sadece estetik değer ve renk armonisinin ötesinde bir boyut taşımaktadır. Bu çalışmanın asıl özünü Kum boyama sanatında kullanılan

renklerin seçimi ve bu renklerin insanın görsel algı boyutlarının farklı bağlamda etkilerinin incelenmesi oluşturmaktadır.

**Anahtar Kelime:** Algı, Kum, Renk.

## 1.Giriş

Tarihte kum boyama sanatında kullanım alanı olarak yaygınlık kazanan kum sanatı yeni oluşumlara perde aralayan sanatlarımızdan olup yenilikçi sanatlarının en önemlilerinden biridir.

Bu sürece ve sanatçının müdahale edemeyeceği birçok değişkenden etkilenen, uzun ve zorlu bir süreci olan kum boyama sanatı, kendine özgü, renk, doku ve soyut formların tekrarı neredeyse mümkün olmayan bir sanattır. Kum boyama sanatı ülkemizde ve dünya sanatında giderek artan bir sanat dalı olmaktadır. Kumu boyamanın ötesinde değişik form arayış ve uygulamalarına imkân veren uygulama basamağı sayesinde yaygınlık kazanmaktadır. Bu kazanılan yaygınlık kum boyama sanatı sanatının estetik değer ve formlarının özümsemişi doğrultusunda oluşturulursa anlam ifade etmektedir. Kum boyama sanatı estetik çizgisinden çıkması halinde sadece materyal tekniğinin farklı uygulamalarından başka bir ehemmiyet taşımamaktadır.

Bu çalışmada kum boyama sanatı uygulanan renk kullanımları ve bu renklerin eserde taşıdığı değerler bağlamında ele alınması çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

## 2.1. Renk

Renk; ışığın göz yapısında bulunan retinaya farklı açılarda gelmesi sonucu, oluşan algıdır. Algılamadaki bu durum, ışığın cisimlerin yüzeyine çarpması ve bir kısmının yutulup, bir kısmının da yansısıyla çeşitlilik gösterir böylelikle renkler ve renk tonları oluşur.

“Renk, göz ile anlaşılan bir ışık tesiridir. Işığın eşya üzerine çarpması ile yansıyan ışıklardan gözümüzde meydana gelen duyumların her birine renk denir. Renk; ışık, göz ve beyin vasıtasıyla kavranır. Bu suretle üç sistem içinde düşünülebilir” (Çağlarca, 1986, s. 5)

Yunanlılar 24 asır önce Rengi bilimsel olarak incelemiştir. Aristo rengin ışık sayesinde görüldüğünü dile getirmiştir. Isaac Newton 1704 yılında beyaz gün ışığını bir prizma ile birbirini izleyen renklere ayırmış ve onlara tayf adını vermiştir (Itten, 1973, s.18). Isaac Newton, beyaz gün ışığının tayf renklerinden oluştuğu bilgisinin yanında, objelerin ışığın bir kısmını soğurup, bir kısmını yansıtarak renkli göründüklerini söylemiştir (Itten, 1973, s.19) Bu

sayede objelerin nasıl renkli göründükleri açıklanmıştır. Renkler en basit tarifinde sarı, kırmızı, mavi, gri vb. gibi adlandırılmış olsa dahi farklı ışıklar altındaki etkisi, aynı renk üzerinde bambaşka psikolojik ve görsel etkiler oluşturur.

### **2.1.1. Renk Algısı**

Fiziksel sistemde renk: Işıkla (spektrum ile), ölçülerle, rakamlarla geniş olarak belirtilen bir olaydır. Işığın, belirli oranda belirli dalga uzunluklarını bulundurmasından kaynaklanmaktadır. Fizik bakımından renk, türlü titreşimde ışık dalgalarından ibarettir. Bu ışık – renk dalgaları değişik uzunluktadır. Kırmızı renk en kısa dalgayı, mor renk de en uzun dalgayı taşır. Göz, bu dalga titreşimlerini renk sinirleri vasıtasıyla beyne göndererek renk kavramını meydana getirmektedir (Çağan, 2007, s. 51; Çağlarca, 1986, s. 5, 6).

Fizyolojik sistemde renk: “Çeşitli ışık cinslerinin göz retinası üzerinde, sinirler vasıtasıyla meydana getirilen, fizyolojik olaydır. Işığın görünüş hadisesi fizyolojiktir. Renk bir duygudur, yaşayan varlıkların sinir sistemlerinde mevcuttur” (Çağlarca, 1986, s. 5).

Psikolojik sistemde renk: Beyinde uyanan bir duygudur. Maddi olmaktan ziyade sübjektiftir. Renk düzenleri ile yaratılarak, rengin beyinde algılanması boyutudur. Görülen renk, algılara dönüştür. Renklerin psikolojik etkileri de ancak bundan sonra ortaya çıkmaktadır (Atalayer, 1994, s. 183; Çağlarca, 1986, s. 5 )

### **2.1.2. Renk Tonu**

Işığın dalga uzunluğu ve titreşim sayısına göre beyinde uyandırdığı algıdır. Her rengin “kendi öz tonu” dur (Atalayer, 1994, s. 190).

### **2.1.3. Renk Değeri**

Bir rengin açık-koyu olma durumudur. Bir renk valöründe, ışıklılık veya ışıksızlık durumu da denilir (Atalayer, 1994, s. 190; Sirel, 1981, s. 3)

### **2.1.4. Renk Doygunluğu**

Bir rengin saf, canlı, kuvvetli haline ve bu haldeki kıymetine, “kroma” adı verilir. Renk valör ve ton-değer olarak iki şekilde düşünüldüğünde, biri canlı diri bir titreşimde, diğeri mat ve zayıf olur. Aralarındaki fark “kroma farkı” olmasıyla birlikte, kroma “rengin canlılık derecesini” ifade eder (Atalayer, 1994, s. 190).

### 2.1.5. Rengin Nitelikleri

Renkler hakkındaki çalışmalar, fizik, fizyoloji ve psikolojinin alanlarına girmektedir. Fizik, görüşü uyaran ve genelde uyarı durumunun objektif fiziksel özellikleri olan, ışıma enerjisi üzerinde çalışma yapmaktadır. Diğer bir bölüm de, pigment ve boyaların renk yaratan özellikleri ile ilgili çalışan kimyasal çalışmalardır. Fizyoloji ise, sinirlerdeki elektro-kimyasal faaliyetler ve genel olarak, bir uyarının renk deneyimi olarak sonuçlandığında gözde ve beyinde oluşan süreç üzerinde çalışır.

### 2.1.6. Rengin Maddesi Boya

Boya; sıvı form halinde veya kuru halde sürülüp yayılarak yüzeyleri kaplayabilen ince bir tabaka oluşturarak yüzeylerin özellikle renk, bazen da doku niteliklerini değiştirebilen sanat malzemesi, resim, özgün baskı ve grafik tasarım'da biçimleri oluşturan başlıca malzemelerdir ve yapıta kromatiklik (renklilik) ya da akromatiklik (renksizlik) niteliğini kazandırır; ayrıca, yapıtın oluşturulmasında uygulanacak tekniği de etkiler.

Boyayı oluşturan iki önemli öge, renkli toz (pigment) ve onun yapışmasını sağlayan sıvıdır (bağlayıcı) Farklı boya türleri ve teknikleri genellikle yapıştırıcı sıvının niteliğine göre değişir. Pigmentler inorganik (mineral) ya da organik(hayvansal ya da bitkisel) kökenli olabilir.

### 2.1.7. Psikolojik Algıda Renk

İnsanların sosyo-ekonomik yapılarına, kültürel birikimlerine göre renklerin etkileri farklı olmaktadır. Renkler, maddi bir olay olarak insanlara tesir ederler. Işık yoluyla göz retinası ve ona bağlı olan sinirler uyarılır. Anında beyinde algı oluşur. Renklerin etkisi, çok değişik ve anlaşılmasız olmakla birlikte, hem insanın iç dünyasına dayanan faktörlere, hem de dış dünyanın insan üzerindeki etkilerinden kaynaklanan faktörlerin karmaşıklığına bağlı olmaktadır. Renklerin, tür, değer, doygunluklarına göre değişen sıcaklık, soğukluk, aktiflik, pasiflik, hafiflik, uyarıcılık, dinlendiricilik, sevinç, üzüntü gibi pek çok psikolojik etkileri olduğu günümüzde de deneylerle kanıtlanmıştır (Atalayer, 1994, s. 189; Özdemir, 2005, s. 392).

## 3. KUM BOYAMA SANATI

Varoluşsan sanat yaratımında doğa kavramsalı ile iç içe olmak sanatın en temel olgusudur. Bir performans sanatı olarak değerlendirilen ve ele alınabilen kum sanatı da doğanın manipüle edildiği ve yansıtıldığı bir çizim tekniği olarak değerlendirilir(Wong: 2014) Kum boyamalar, dünyadaki sayısız etnik topluluk ve dini grubun kültürel tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu büyük ölçüde geçici eserler, genellikle dini ayinlerden şifa törenlerine kadar ritüellerle yakından bağlantılıdır ve aynı zamanda bir hikâye anlatımı aracı olarak işlev görür. Geleneksel olarak sanat formunu uyguladığı bilinenler arasında Yerli Amerikalılar, Tibetli ve Budist rahiplerin yanı sıra Yerli Avustralyalılar ve bazı Latin Amerikalılar ve Güney Asyalılar var. Yerli Avustralya sanatının 30.000 yılı aşkın bir geçmişi vardır ve geniş bir yerel gelenek ve stil yelpazesine sahiptir. Bunlar son yıllarda incelenmiştir ve karmaşıklıkları artan bir kabul görmüştür (May:1988).

### 3.1. Kum Boyama Sanatı ve Estetik

Sanat yapmak, Aborijin kültürünün temel ritüellerinden biridir; toprakları işaretlemek, geçmişleri kaydetmek ve en önemlisi hikayeler anlatmak için kullanıldı ve hala kullanılıyor. Nesiller boyu çöl ve kıyı bölgelerinde yaşayan insanlar kutsal sanatlarını toprağa, mağara duvarlarına ve kaya yüzlerine, dini objelere ve oymalara boyadılar. Doğal hardalları, vücutlarına genellikle spiraller ve noktalar içeren geleneksel tasarım ve desenleri uygulamak ve renkli kumları kullanarak devasa tören zemin resimleri oluşturmak için kullandılar. Bu gelenekler günümüzde farklı medya ve çeşitli şekillerde devam etmektedir. Orta ve Batı Çöllerinin çağdaş resmi, bu kalıcı geleneğin bir parçasıdır (San:1985). En iyi bilinenleri Navajo olan Güneybatı Yerli Amerikalıların kum boyamasında, geleneksel olarak topluluk şifacısı veya Hatalii , törenin yapıldığı zemini gevşek bir şekilde veya çeşitli renkli kumlar kullanarak bir güderi veya kumaş branda üzerine boyar. . Navajo'nun bildiği 600'den fazla farklı geleneksel kum boyama deseni vardır. Kültürde, resimler durağan nesneler olarak değil, daha çok saygı gösterilmesi gereken ruhsal, canlı varlıklar olarak görülür. Resimlerin renkleri genellikle doğal renkli kum, kırılmış alçı, sarı hardal, kırmızı kumtaşı, odun kömürü ve mavi bir ton oluşturan kömür ve alçı karışımı ile elde edilir (Postman:1989).

## 4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kum boyama sanatı kum ile renklerin üst düzey bir plastik algının iki boyutlu düzlemde devrede olduğunu ortaya koyar. Yüzyıllar boyunca tarihte yerini edinmiş önemli kum sanatı örnekleri renk, biçim, doku gibi değerlerini koruyarak günümüze estetik bir dille ulaşmıştır. Her dönemde ve sanatçıda kişisel izlenimler eserde göze çarpsa da renklerdeki canlılık

gözlerden kaçmaz. Kum boyama sanatında yeni teknikler, desen ve kompozisyonlar kazandırmışlardır. Kum boyama sanatında renkten, dahası boyadan ışığa yönelen bir renk algısı olduğu çalışmalarında görülmektedir.

Kum boyama sanatında renk seçiminde açık-koyu değerler konusu üzerinde çalışılması gereken önemli bir konu başlığıdır. Kum boyama sanatında renklerdeki tercihlerde bu bağlamda sıcak renklerin kullanımı ve renk tonlarındaki uygulamalar eserde önem arz etmektedir. Renklerin seçimindeki renk olgusu ve algısı oldukça dengeli olmalıdır.

### Kaynakça

- Atalayer, F. *Temel Sanat Öğeleri*. Eskişehir: Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, 1994.
- Barutçugil, H. *Renklerin sonsuzluğu*. İstanbul: Ebristan, 1999.
- Çağan, M. *Rengi Rengine* (Birinci Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2007.
- Çağlarca, S. *Renk ve Armoni Kuralları*. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1986.
- Derman, U. *Mustafa Düzgünman*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.
- Düzgünman, M. *Mustafa Düzgünman ve ebru*. İstanbul: Kültür, 2007.
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları , İstanbul, 1997.
- Göktaş, U. *Ebru sanatımız*. İstanbul: Sanat Dünyamız Yayınları, 1984.
- Özcan, Y. Ebru sanatı. *Türkiyemiz Dergisi*, 80, 50-51, 1997.
- Özçimi, S. *Geleneksel Türk kitap sanatları bugünün ustaları*. İstanbul: Kültür Sanat, 2010.
- Özdemir, T. Tasarımda Renk Seçimini Etkileyen Kriterler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 391- 402, 2005.
- Sobacı, A. *Klasik Türk ebru sanatı ve kompozisyon*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2001.
- Sönmez, N. *Türk kâğıdı*. İstanbul: Antika, 1988.
- Itten, J. *The Art of Color*. New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1973.